

4. Пасхавер Б. Рентабельність агросфери: проблеми стабільності / Б. Пасхавер // Економіка України. – 2004. – № 2. – С. 73-82.
5. Самуельсон П. Економіка / П. Самуельсон : в 2 т. – М. : НПО «Алгон», 1992. – Т. 1. – 333 с.
6. Стецюк П.А. Бізнес-план в управлінні фінансами сільськогосподарських підприємств / П.А. Стецюк. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – 110 с.
7. Стецюк П.А. Планування підприємницької діяльності / П.А. Стецюк // Кредитне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників / Міністерство аграрної політики України; ННЦ «Інститут аграрної економіки»; Проект ЄС ТАСІ «Надання підтримки малим і середнім підприємствам на селі» ; за ред. М.Я. Дем'яненка. – К. : Знання-Прес, 2005. – Ч. 1. – С. 104-131.
8. Чупіс А.В. Оцінка, аналіз, планування фінансового становища підприємства : науково-методичне видання : монографія / А.В. Чупіс та інш. – Суми : Довкілля, 2001. – 404 с.

Анотація

Аргументовано методичні підходи щодо визначення доцільності та ефективності формування фінансової адаптивності сільськогосподарських підприємств та її забезпечення у фінансовому плануванні.

Ключові слова: фінансове планування, фінансова адаптивність, фінансова стійкість, коефіцієнт ліквідності підприємства, фінансова безпека, фінансові ресурси, фінансові індикатори.

Аннотация

Аргументировано методические подходы относительно определения целесообразности и эффективности формирования финансовой адаптивности сельскохозяйственных предприятий и ее обеспечение в финансовом планировании.

Ключевые слова: финансовое планирование, финансовая адаптивность, финансовая устойчивость, коэффициент ликвидности предприятия, финансовая безопасность, финансовые ресурсы, финансовые индикаторы.

Annotation

Argued methodological approaches to determining the feasibility and effectiveness of forming financial adaptability of agricultural enterprises and their support in financial planning.

Key words: financial planning, financial adaptability, financial stability, liquidity ratio, financial security, financial resources, financial indicators.

УДК 336.71

**Довгань Ж.М.,
к.е.н., доцент
кафедри банківського менеджменту та обліку,
Тернопільський національний економічний університет**

РОЛЬ ТА МІСЦЕ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Постановка проблеми. З огляду на специфіку функціонування банківської галузі та її вирішальний вплив на економічні процеси в цілому, забезпечення фінансової стійкості банків виступає ключовою компетенцією банківського нагляду. Актуальність проблеми є очевидною в світлі останньої фінансової кризи, що продемонструвала безпорадність національних урядів у питаннях моніторингу системних ризиків на фінансових ринках, відірваність кредитних установ від реального контролю з боку регулюючих органів.

Особливого значення питання стійкості кредитних установ набуває в умовах впровадження у практику міжнародних принципів контролю, розроблених Базельським комітетом з банківського нагляду (BCBS). Визначаючи фінансову складову як основний критерій стійкості, базельські принципи приділяють значну увагу інтегрованому комплексу детермінант, що вказують на кореляцію між довгостроковою фінансовою стійкістю банку і такими факторами, як різні типи ризиків, якість побудови бізнес-процесів власної діяльності та внутрішнього контролю, дотримання ринкової дисципліни [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика організації ефективного нагляду за діяльністю банків висвітлена у роботах таких зарубіжних (у тому числі російських) дослідників, як

Р. Алібер, Б. Ш. Бернанке, К.-Х. Боос, Г. Блек, Т. Дж. Келлі, М. Олсен, Р. Робертсон, П. Роуз, Д. Сінкі, Дж. Терборн, Ф. Хартманн, Н. С. Бровкіна, О. Ю. Гаврилюк, А. В. Кумановський та інші. Питання адаптації світового досвіду побудови системи банківського нагляду до вітчизняних реалій викладені у працях Т. М. Болгара, О.Д. Вовчак, Т. П. Гудзь, О.В. Дзюблюка, І.І. Д'яконової, В. В. Коваленко, В. Кротюка, В. Міщенко, О. В. Філіповського, Н. Швець та інших.

Доробок іноземних вчених в галузі банківської справи і теорії фінансової стабільності представлений наступними іменами: Е. Гілл, Е. Дж. Долан, Р. Дж. Кемпбелл, Р. Коттер, Д. Мак-Номон, Е. Рід, Р. Сміт. Дослідженням різних сторін забезпечення фінансової стійкості кредитних установ займалася також ціла низка українських та російських фахівців: О.В. Дзюблюк, С.М. Ільясов, Л.М. Єріс, В. Н. Живалов, Є. О. Короткова, О. В. Крухмаль, Н. А. Савинська, Г. Г. Фетисов, Н. В. Фотіаді та інші.

Однак досліджувана проблема вимагає подальшого вивчення.

Постановка завдання. Мета даного дослідження полягає в аналізі та систематизації теоретичних концепцій банківського нагляду, а також обґрунтуванні ефективності нормативного забезпечення державної стратегії регулювання грошово-кредитного ринку в контексті підтримки фінансової стійкості національної банківської системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Більшість фахівців банківської справи [3; 4] однастайні у твердженні щодо необхідності зосередження основної уваги банківського нагляду на діяльності великих кредитних установ. Зокрема, О.І. Лаврушин підкреслює, що «наявність у складі комерційних банків кредитних організацій з невеликим статутним капіталом не підсилює позиції банківської системи в цілому. Практика демонструє, що у банків з невеликою капітальною базою більше проблем з ліквідністю, зростанням кількості операцій».

Інша точка зору, навпаки, виправдовує наявність значної кількості банків механізмом збереження власності резидентів, оскільки зарубіжні фінансові установи, що приходять на вітчизняний ринок, скуповують переважно найбільші банки з національним капіталом. Більше того, дрібні банки можуть проявляти вищий рівень відповідальності при формуванні власної структури активів і пасивів, оскільки не сподіваються на підтримку з боку материнських структур. Як наслідок, ключові показники фінансової стійкості таких установ (зокрема, адекватність основного капіталу) є бездоганними.

Тим не менше, на сьогодні в Україні відбуваються активні процеси злиття та поглинання фінустанов, що пов'язано з посиленням конкуренції на банківському ринку, а це, у свою чергу, може спричинити ще більший перерозподіл ринку банківських послуг на користь великих банків, в тому числі з іноземним капіталом. За таких умов виникає необхідність посилення банківського нагляду за фінансовою стійкістю трансформованого ринку.

В наукових дослідженнях міститься широкий перелік визначень категорії «банківського нагляду», і всі вони можуть бути умовно розділені на дві групи. У першій групі дефініції основний акцент ставиться на інтерпретації нагляду як організаційної форми регуляторної діяльності державних структур законодавчого рівня, направленої на об'єктивне унормування банківської діяльності [3, с. 30]. Зокрема, на думку Р.С. Портера, «банківський нагляд в широкому значенні є системою, котрою користується уряд, щоб гарантувати стабільність фінансової системи, її безпеку та здоров'я» [11].

Згідно з іншим підходом, визначальною характеристикою банківського нагляду є сукупність його функцій та змістовних параметрів. На думку В.В. Коваленко, банківський нагляд – «це система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими кредитно-фінансовими установами у процесі їх діяльності законодавства України і встановлених нормативів з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників» [5 с. 17].

За визначенням Н.С. Бровкіної, під банківським наглядом слід розуміти «процес підтримки стабільності банківської системи, що базується на прийнятих у відповідності до світової практики та рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду нормах наглядового режиму і здійснюється шляхом постійного аналітичного обстеження кредитних організацій на всіх етапах їх функціонування із застосуванням адекватних заходів наглядового реагування» [3 с. 34].

У 2004 році Базельським комітетом з банківського нагляду на базі попередньої версії Базель -I були оновлені міжнародні критерії контролю банківської діяльності у формі Базель -II: «Міжнародна конвергенція оцінки та стандартів капіталу (нові підходи)» [10]. Ключова ідея Базель -II ґрунтується на синтезі трьох визначальних компонентів (мінімальні вимоги до формування власного капіталу банку, зростання значення пруденційного нагляду, посилення ринкової дисципліни), синергія яких сприяє динамічному зростанню ефективності внутрішнього і зовнішнього видів контролю за всіма ризиками із застосуванням широкого інструментарію кількісних та якісних нормативів діяльності. Стандарти розрахунків обсягу кредитних банківських ризиків, які запропоновані в зазначеному документі, кардинально переосмислювали зміст діяльності фінансових установ у сфері управління ризиками [8, с. 101].

Новітній принцип оцінки кредитних ризиків, запропонований в угоді 2004 року, дозволив банкам розробляти власні незалежні рейтингові системи, які у свою чергу дали змогу вдосконалити існуючу методику класифікації клієнтів за ступенем фінансової стійкості (враховуючи ризик неплатоспроможності контрагента, загрозу зниження його ліквідності, ризик регіону чи країни тощо).

До того ж, аналізований документ визначає нові критерії забезпечення прозорості інформації, яку фінустанови мають відкривати ринку та іншим банкам [2].

У «будівлі» Базелю II, що складається з трьох «опор», найбільші зміни, порівняно з попередньою версією регулятивних правил, стосуються першого компонента, який регламентує ключовий критерій фінансової стійкості банків – мінімальний розмір власного капіталу кредитної установи. Зокрема, були відчутно змінені вимоги щодо акумуляції резервів для страхування від збитків у разі реалізації ідентифікованих ризиків. З метою надання банкам додаткової мотивації в розвитку власних систем ризик-менеджменту, що передбачає можливість формувати резерви банківського капіталу таким чином, щоб вони були настільки меншими, наскільки досконаліший підхід використовується кредитною організацією [7].

Світова фінансова криза 2007-2009 років вказала на необхідність переосмислення регуляторами принципів банківського нагляду, а також надала стимули в розробці та впровадженні нестандартних методів і підходів визначення ризиків фінансової стійкості банків, створенні контрциклічних нормативів достатності капіталу та формуванні відповідних резервів на покриття можливих збитків за виданими кредитами на періоди макроекономічного зростання і спаду [6].

Саме для досягнення цієї мети Базельський комітет з питань банківського нагляду переформатував попередні угоди щодо міжнародних стандартів оцінки фінансової стійкості банків у вигляді положень під назвою «Базель III». Згідно з новою версією передбачається, що в періоди виникнення ринкових дисбалансів («бульбашок») національні регулятори можуть зобов'язати банки формувати контрциклічний резерв від сукупних активів, зважених за рівнем усіх видів ризику (ринкового, кредитного та операційного) [1].

Висновки з проведеного дослідження. В сучасних умовах розвитку стає очевидним, що подальше зволікання із реалізацією новітніх підходів до оцінки та підтримання фінансової стійкості банків, заснованих на прогресивних міжнародних положеннях і ефективному системі ризик-менеджменту, перебудовою організації та процедур вітчизняної системи банківського нагляду може підірвати конкурентоспроможність національної банківської системи, посилити залежність від іноземного капіталу, як результат – знизити її фінансову стійкість.

Бібліографічний список

1. Андрюшин С.А. Базель III – новые стандарты достаточного капитала / С.А. Андрюшин, В.В. Кузнецова // Банковское дело. – 2011. – № 1. – С. 29-33.
2. Болгар Т.М. Базельські рекомендації та їх вплив на конкурентоспроможність діяльності українських банків / Т.М. Болгар // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції (25-26 травня 2006 р.). – Суми : УАБС НБУ, 2006. – С. 83-84.
3. Бровкина Н.С. Банковский надзор и перспективы его развития в России : диссертация ... кандидата экономических наук : 08.00.10 [Електронний ресурс] / Н.С. Бровкина. – Саратов. гос. соц.-эконом. ун-т. – Саратов, 2008. – Режим доступу: <http://diss.rsl.ru/?menu=disscatalog/>.
4. Деньги, кредит, банки : учебник / кол. авторов; под ред. засл. деят. науки РФ, д-ра экон. наук, проф. О.И. Лаврушина. – 7-е изд. – М.: КНОРУС, 2008. – 560 с.
5. Коваленко В.В. Банківський нагляд: навчальний посібник / В. В. Коваленко. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 262 с.
6. Міщенко В. Базель III: нові підходи до регулювання банківського сектору / В. Міщенко, А. Незнамова // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 1. – С. 4-9.
7. Нікіфоров П.О. Формування нової парадигми банківського нагляду в Україні / П.О. Нікіфоров, Н. Швець // Банківська справа. – 2008. – № 4. – С.3-11.
8. Філіповський О.В. Перспективи впливу нових Базельських нормативів на конкурентоспроможність малих і середніх банків / О.В. Філіповський, О.О. Філіповська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. Т.17. – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 99-104.
9. Фотиади Н.В. Теория и методология управления финансовой устойчивостью банковской системы России : автореф. дис. ... доктора экономических наук : 08.00.10, 08.00.05 [Електронний ресурс] / Н.В. Фотиади. – Российская экономическая академия им. Г.В. Плеханова. – Москва, 2009. – Режим доступу: <http://diss.rsl.ru/?menu=disscatalog/>.
10. Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework [Електронний ресурс] / Bank for International Settlements. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf>.
11. Porter R., Word M.E. The principles of banking regulation, supervision and analysis: Working materials / The World Bank Institution of Economic Development, 1992.

Анотація

У статті розглянуто теоретичні концепції банківського нагляду, досліджено історію розвитку та здійснено порівняльний аналіз міжнародного нормативного забезпечення (на прикладі рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду) державної стратегії регулювання грошово-кредитного ринку в контексті підтримки фінансової стійкості національної банківської системи. Обґрунтовано необхідність перебудови системи нагляду на принципах ризик-орієнтованого підходу.

Ключові слова: банківський нагляд, фінансова стійкість, банківська система, Базель, банківський капітал, норматив діяльності.

Аннотация

В статье рассмотрены теоретические концепции банковского надзора, исследована история развития и осуществлен сравнительный анализ международного нормативного обеспечения (на примере рекомендаций Базельского комитета по банковскому надзору) государственной стратегии регулирования денежно-кредитного рынка в контексте поддержания финансовой устойчивости национальной банковской системы. Обоснована необходимость перестройки системы надзора на принципах риск-ориентированного подхода.

Ключевые слова: банковский надзор, финансовая устойчивость, банковская система, Базель, банковский капитал, норматив деятельности.

Annotation

The article investigates the theoretical concepts of banking supervision, studies a history and it is performed a comparative analysis of international regulatory support (by the example of recommendations of the Basel Committee of Banking Supervision) of the state strategy of monetary market regulation in the context of support of financial sustainability of the national banking system. The necessity of restructuring of the supervision system on the principles of risk-based approach was grounded.

Key words: banking supervision, financial stability, banking system, Basel, bank capital, activity standards.

УДК 336.5.02

Горин В.П.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів,
Тернопільський національний економічний університет

РОЛЬ БЮДЖЕТУ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Економічні трансформації останніх десятиліть, спрямовані на становлення ринкових засад господарювання, призвели до виникнення й накопичення цілого комплексу проблем, пов'язаних з банкрутством окремих секторів національної економіки, різким падінням рівня життя населення та його майновим розшаруванням, зниженням обороноздатності країни тощо. Їхнє вирішення вимагає від держави активного використання різноманітних економічних інструментів та важелів управління, серед яких одним з найважливіших залишається бюджет. Він є одним з найголовніших інститутів економічного суверенітету країни, фінансовою основою реалізації функцій держави, за допомогою якої вона активно впливає на економічні, соціальні, національні процеси в суспільстві [2, с. 23]. Однак, ефективність такого впливу та його наслідки суттєво залежать від продуманості управлінських заходів, їхнього наукового обґрунтування. У випадку реалізації спонтанних нерозважливих рішень матиме місце не лише марне витрачання обмежених бюджетних коштів, а й сам бюджет з потенційно дієвого інструменту державного регулювання може перетворитися на чинник стримування соціально-економічного прогресу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування бюджету держави та його впливу на соціально-економічний розвиток країни в сучасних умовах є одним з найбільш актуальних напрямів економічних досліджень. Вони відображені у працях зарубіжних вчених Ш. Бланкарта, Р. Масгрейва, Дж. Стігліца, вітчизняних науковців С. Буковинського, В. Гейця, О. Василика, В. Дем'янишина, О. Кириленко, Ц. Огня, В. Федосова, С. Юрія та багатьох інших. У них розкриваються теоретичні засади бюджету держави, а також практичні питання, пов'язані з бюджетним процесом, фінансуванням окремих напрямів економічної діяльності держави, галузей соціальної сфери чи соціального захисту населення тощо. Необхідність поглибленого вивчення питань функціонування